

Et Grundskud

(Henrik Pontoppidan, 1887)

Der gaves ikke mange Fest- og Hviledage for Husmand og Væver Kresten Jakob Hansen, Doller kaldet.

Egentlig var der Aaret rundt kun to. Men til Gjengjæld blev saa ogsaa disse imødeset med des større Spænding og fejret med des større Højtidelighed.

Den ene faldt ved Kyndelmisse Marked, naar Grisen skulde anskaffes. Den anden gjærne lidt efter Mortensdag, naar samme Familjemedlem skulde slagtes.

Den første Begivenhed optog i Særdeleshed Børnenes Interesser ganske. Fra det Øjeblik, de havde set Faderen gjøre i Stand og rede med Halm inde i Baasen mellem Tørvene, havde de ikke Tanke for andet end for den ventede Gjæst ... Vilde den blive hvid, eller sort, eller broget? Og hvad skulde den mon hedde?

Men ogsaa Forældrene var sig helt vel det betydningsfulde i Forehavendet bevidst. Naar Manden i den mørke, tidlige Morgenstund klædte sig i den nye Vadmelsfrakke, i Hvergarnsvesten med Hornknapperne og i de blanktpudsede Støvler for at tage til Staden, og mens Konen halvpaaklædt puslede omkring med Tællelyset fra Køkken til Kammers for betids at faa ham hæget færdig – da var der over dem begge noget usædvanlig højtidsstemt og forventningsfuldt, der naaede Toppunktet, idet Jakob satte sin lille runde Filthat paa sit altfor store Hoved, tog Knortekjæppen under Armen og for tyvende Gang gjennemtalte Pengene, inden han forsigtig puttede dem ned i en dyb, vel beknappet Lomme under Vesteforet.

Nu var det virkelig ogsaa en hel vovelig Sag, ret egentlig et blindt Greb i Lykkens store Pose, der kunde blive skæbnesvangert for dem alle. Af denne Gris, dens Voxekraft og Evne til at sætte Fedt afhang saa at sige hele deres Existens. Paa den satte de saa godt som hele Aarets Velstand ind, lige fra

Kartoflerne i Haven til Høstens Sædløn¹. Dens Krop var fra Jul til Jul deres fornemste Næring, og ingen Spiller kunde med større Spænding iagttage Lykkehjulets Gang end disse Folk de første svage "Tegn" hos en saadan nysankommen.

De havde endnu ikke glemt ... og de skulde aldrig nogen Sinde glemme hint Aar, da en Slughals af en rødbroget Galt aad Huld og Helsen fra dem alle sammen – uden til sin Dødedag selv at blive federe end en skabet Kat.

– Sidstforløbne Aar havde de faaet en lille lysegul en, som den ældste af Pigerne, der gik i Aftenskole hos Kapellanen, paa Forhaand havde døbt med Navnet "Sif"².

Navnet kunde for Resten været heldigere valgt; thi nogen Skjønhed var "Sif" egentlig ikke; og der blev da ogsaa strax en ikke ringe Skuffelse blandt Børnene, den Gang Faderen om Aftenen efter Hjemkomsten løste op for sin Pose og den saa længselsfuldt ventede Kammerat viste sig paa Gulvet som en lille tyk og styg, stridhaaret Tingest, der ganske rolig blev staaende midt i Stuen og saa' sig omkring med et underlig adstadigt, ligesom gammelklogt og eftertænksomt Udtryk i sit lille gule Ansigt. Endogsaa Sidse-Marie, Moderen, stod en Stund betænksom og betragtede den, indtil hun tilsidst ganske forknytt sagde til Jakob, at hun tyktes, den saa' saa "indiotisk" ud.

Men Jakob rev sig grinende i sit lange Nakkehaar og over sin venstre Arm. Han var fortrolig med dette usvigelige Tegn paa fast og urokkelig Sindsligevægt, dette ubedragelige Kjendemærke paa et ægte, uforfalsket Fedesvin.

Og han blev heller ikke skuffet i sin Forventning.

Næppe to Maaneder gammel gik "Sif" saa husvant og fornuftig som en aargammel So sin uforstyrrelige Gang frem og tilbage fra Ædetrugget og ind til Halmlejet mellem Tørvene; og efter fire Maaneders Forløb hang Flæsket den ned ad Siderne, saa det blotte Syn deraf kunde faa ens Tænder til at løbe i Vand.

Det var ganske ualmindelig, som den trivedes. Alt, hvad de ved forenede Anstrengelser kunde skrabe sammen af Affald, Emter³ eller Grønt, gled paa en besynderlig stilfærdig Maade i den som i en bundløs Sæk. Hele Sommeren gik Børnene omkring med store Vabler paa Hænder og Arme, som de fik ved fra Morgen til Aften at løbe rundt og skjære Nælder til den langs Grøftekanterne. Og da den hen paa Efteraaret for Alvor fik Lov at tage for sig af Kartofflerne og Høstlønnens⁴ Sæd, svulmede den i den Grad op, at Byens Folk, som kom for at se den, enstemmig maatte erklære, at de aldrig havde set Magen.

"Det bli'er, hente mig, Sylte-Tøj" sagde de alle med en i Egnen staaende Vittighed.

Endog Sidse-Marie, Moderen, der ellers alle Dage havde været en noget indskrænket og forknyttet Person, hvem megen Fattigdom, megen Modgang og mange Barsler havde gjort end ydermere ørekjørt⁵ og bekymringsfuld, begyndte ligesom at fatte nyt Haab til Livet. Og Jakob selv sad Dagen igjennem og smidskede over sin Væv og gjorde sig hver anden Stund et Ærinde ud for at faa Lejlighed til at forvise sig om, at Klenodiet virkelig endnu laa i god Behold i sin Baas.

Det var nemlig saa, at hidtil havde Lykken langtfra tilsmilet disse Mennesker, der endnu kun med yderste Besvær var sluppet tørskoet over Livets lumske Hængesæk⁶. I den aarlige Kappelstrid mellem Byens Husmandsfolk angaaende Grisene havde de især bestandig trukket et endog meget kort Straa, ja hint ulykkelige Aar med den rødbrogede Galt⁷ havde de tilmed fra visse Sider været Gjenstand for en skadefro Hoveren, der var gaaet dem svært nær til Hjærte, saa de siden havde levet meget tilbagetrukkent, ligesom i en Skal af Mistro og Bitterhed, som nu først denne sene Lykkes Sol saa smaat begyndte at optø.

.... Hen imod November Slagtetid ansloges "Sif" med et rundt Tal til 20 Lispund⁸. Og skjønt den nu var saa stoppet med Fedt, at den næsten ikke mere gad æde, svulmede den ikke des mindre daglig end yderligere op.

Det blev tilsidst helt uhyggeligt at se paa. Det var med Nød og næppe, at Dyret kunde røre sig, og det laa og gispede og stønnede paa sit Halmleje, som om Fedtet skulde kvæle det.

Endelig blev det da bestemt, at saasnart Frosten kom i Luften, skulde den højtidelige Slagtning foregaa.

Men en Dag forinden stod Jakob inde ved Baasen sammen med en af Naboerne, der var kommen for endnu en Gang at tage Vidunderet i Øjesyn i levende Live. Og da denne en Stund tavs havde betragtet det med en betænksom Mine, sagde han endelig stille:

"Hør, Jakob! ... Monstro det virkelig ogsaa altsammen er af det gode?"

"Af det gode? ... Ja, hvad skulde det vel ellers være?" svarede Jakob og lo.

Den anden Mand tav; og uden videre Snakken fulgtes de derpaa ad ind i Stuen, hvor Sidse-Marie glad og rundhaandet skjænkede dem en Snaps og et Glas nybrygget Juleøl.

Men da Jakob den næste Morgen kom ind i Skuret, studsede han ved Synet af en underlig stor, rød Skjold, der havde bredt sig paa den ene Side af Dyrets Bug.

Hed om Ørerne skrævede han i Hast over Indhegningen og fandt nu ved nærmere Eftersyn hele den fede Krop besat med smaa og større lyserøde Pletter, der aabenbart smertede ved Berøring.

Han søgte at berolige sig med, at Halmen, hvorpaa Dyret laa, ikke længer var ganske ren og dertil meget varm, hvorfor han tænkte, det mulig kunde være lidt Hedetøj, der havde "sat sig paa hende". Men Dyret selv laa saa besynderlig stille, med tungt tilfaldne Øjelaag og et gulligt Skum ud af Munden.

I Løbet af Dagen bredte Pletterne sig. Selv efter at Halmen var skiftet og Huden omhyggelig vasket med lunkent Vand, mylrede de op fra Snude til Hale

ligesom Børnekopper. Og hen imod Aften begyndte Dyret en klagende Grynten eller Stønnen, mens det nu og da urolig kastede sig paa Lejet.

Der blev en forfærdelig Jammer, da Bylderne Dagen efter for Alvor begyndte at bryde frem.

Sidse-Marie faldt øjeblikkelig sammen i fuldstændig Haabløshed. Jakob søgte efter Evne at tale hende til Taals; men han var selv saa forstumlet, at han først efter en Stunds Forløb fik Samling nok til at gjøre Anstalter for at faa fat i en Vogn og kjøre efter Dyrlægen.

Denne, som boede en Mils Vej derfra, var en ganske ung, høj og videnskabelig udseende Mand med Næseklemmer og hvidt Slips, der gjerne vilde give sig saa meget som muligt af en Menneskedoktors Anseelse. Da han derfor hørte, at Talen var om en Gris, gik der en Grimace hen over hans blege Ansigt; og det var først efter Jakobs vedholdende Bønner, at han lod sig formaa til at følge med.

Hidtil havde Jakob ikke kunnet faa sig selv til at tro, at der kunde være Tale om virkelig, overhængende Fare. Den Tanke, at de skulde kunne miste deres Skat, var saa forfærdelig, at han ikke havde kunnet huse den i sit Hoved.

Men idet han nu ved Doktorens Side traadte ind i Skuret, og da han saa' den unge, blege Lærde synlig interesseret bøje sig over Dyret, sætte sin Næseklemmer fast og tilsidst omstændelig lægge et lille Thermometer bag Patientens Øre, gik der en Kuldegysning op ad hans Ryg.

Han havde – uden selv at vide det – taget sin Hue af, idet de traadte ind, og han stod nu og trykkede den krampagtig mellem sine Hænder, mens han aandeløs fulgte enhver af den unge Mands Bevægelser og Minespillet i hans Ansigt

"Hvad har De givet dette Dyr at æde?" spurgte denne endelig.

"Hva' faler⁹ ....?"

"Hvad har De givet Dyret at æde?" gjentog den unge Mand strengt.

"Det har faat Kornskraa¹⁰, Hr. Dyrddoktor!"

"Har det ikke faaet andet?"

"Og alle vore Ærter og tre Tønder Kartoffler .... og en halv Tønde Majs, som jeg endnu skylder for."

"Ellers ikke noget?"

"Saa har hun jo faaet saadan Affaldet fra Huset, forstaar sig, – og saa saadan, hvad Børnene har kunnet samle af grønt og et og andet – og saadanne – og paa den Maade. Det skulde da vel aldrig være tænkeligt, Hr. Dyrddoktor, at hun kasker har faaet noget Forgift i sig?"

Den unge Lærde nedlod sig ikke til direkte at besvare dette Spørgsmaal. Derimod opdrog han fra Brystlommen en lille guldkantet Notitsbog, udtog et Blad, nedskrev et Par Linjer og forklarede, at dette var Opskriften paa en Salve, som Jakob skulde smøre paa Dyrets Tryne, idet han paa denne Maade skulde see at faa det til at slikke den i sig. Salven vilde ved Fremvisning af denne Seddel blive ham udleveret paa nærmeste Apotek. Men – tilføjede han indtrængende – han maatte vise den yderste Forsigtighed med "Medikamentet". Det var en for Mennesker meget farlig "Substans", sagde han, hvorpaa han med opløftet Blyant nævnte et Par latinske Gloser, idet han med Velbehag lukkede Øjnene bag Brilleglassene. –

Hen paa Eftermiddagen fik "Sif" sin Salve, og hele den mørke, regnfulde Aften stod Jakob ude i Skuret med en Lygte og ventede i angstfuld Spænding paa Virkningen.

Men endnu ved Midnatstid var der ikke indtruffet nogen Forandring til det bedre. Dyret laa lige ubevægelig paa sit Straaleje – med Hovedet tungt mod Jorden, fast tillukkede Øjne og Fraade om Munden.

Kun naar Lygteskjæret traf det, aabnede det langsomt de blytunge Laag og saa' op med et trætt, brustent og lidelsesfuldt Blik.

En eneste Gang – netop som Jakob stod og stirrede tankefuldt paa det – løftede det pludselig Hovedet og udstødte et saa dybt, dybt Suk, at det jog ham gennem Marv og Ben.

Han satte Lygten ned paa Jorden, strøg sig – ligesom i Svimmelhed – med Bagen af Haanden over Panden og lod sig synke ned paa Kanten af Ædetruget.

Kunde det da virkelig være muligt, at de skulde miste hende? ... Det var saa forfærdeligt, at det løb rundt for hans Tanker. Det var deres hele Velfærd, deres eneste Formue. Han syntes, det var umuligt, at Vorherre kunde nænne det. Saa maatte det dog hellere – naar ondt skulde ske – have været et af Børnene. Men hvad skulde de gribe til, naar dette gik tabt? Hvoraf skulde de leve? ...

Inde i Stuen sad Sidse-Marie med Forklædet for Øjnene i fortvivlet Tvinden¹¹. En Nabokone, der var kommen for at trøste hende, sad ved et spruttende Tællelys foran Ovnens og drak Kaffe, medens Børnene blege og frygtsomme tittede op fra deres Kistebænke.

Hver Gang Jakob kom ind fra Regnen, saa' alle spørgende paa ham. Men han rystede blot paa Hovedet, satte sig paa en Stol, med Armene i Skjødets og Lygten hængende ned mellem Knæerne, stirrede lidt ud over Gulvet – og gik atter ud.

– – Hen ad Morgenstunden rev han Døren op og raabte ind i Stuen:

"Mutter! – Mutter! – skynd dig!"

Men netop som de begge kom ind i Skuret, strakte "Sif" Benene fra sig og var død. –

- [1] *Sædløn*: løn (i form af korn) til en husmand for at have deltaget i høsten på en gård.
- [2] *Sif*: (udt. Siv), i nordisk mytologi navn paa Tor's hustru, kendt for sit smukke gule hår.
- [3] *Emter*: stumper af aks og strå (efter tærskning af sæden).
- [4] *Høstlønnen*: se note til *Sædløn* ovenfor.
- [5] *Ørekjørt*: som er bleven ør i hovedet, forstumlet af strabadser; udslidt.
- [6] *Hængesæk*: hængedynd; det sammenhængende, grønne overfladelag på en mose.
- [7] *Galt*: hansvin, orne, også kastreret orne.
- [8] *Lispund*: 1 lispund = 16 pund = 8 kg.
- [9] *Hva' faler*: egl.: "hvad befaler (De)?" som svar på tiltale og som udtryk for, at man ikke har forstået hvad der blev sagt. Heraf: "hva' faller", på sjællandsk: "hva'fals". (ODS *befale* 4).
- [10] *Kornskraa*: knust, groftmalet korn, brugt som foder.
- [11] *Tvinen*: klynken; flæberi.